

MÄRTA ÅSDAHL HOLMBERG

I EN UPPSALIENSISK DOKTORSÄVHANDLING från början av förra seklet om en medellågtysk rimkrönika skriver Artur Korlén i förordet: ”Übrigens hat auch die schwedische Philologie ein eigenes Interesse daran, dass das Mittelniederdeutsche baldigst durchforscht wird. Von dort ist zu uns eine Unmenge Sprachgut gekommen, dem der Laie freilich das ’made in Germany’ nicht mehr ansieht. Um in jedem Fall die richtige Ursprungsbezeichnung ansetzen zu können, müssen wir am Entstehungsort selbst Nachfrage halten. Jedenfalls haben sich in der letzten Zeit jüngere Germanisten in Schweden fast einmütig dem Niederdeutschen zugewendet. Wenn es zu einer wirklichen Zusammenarbeit dieser Beteiligten, also zu Bildung einer niederdeutschen Schule in der schwedischen Philologenwelt kommen könnte, sind daraus meines Erachtens nur Vorteile zu erwarten – für die Arbeit wie für die Arbeitenden.”

Det var en vision som skulle komma att förverkligas först 1932 när Erik Rooth, senare ledamot av denna akademi, tillträdde professuren i Lund. Det dröjde då inte länge förrän man i fackpressen kunde läsa om ”die bewährte Lunder Schule”.

Det var i denna skola som Märta Åsdahl Holmberg, efter studentexamen i Växjö och filosofie magisterexamen i Lund några år senare i

ämnena nordiska språk, litteraturhistoria och tyska, fick sin germanistiska utbildning. Hon berättade för mig en gång att hon hade tvekat om hon skulle licentiera i litteraturhistoria eller tyska, men att Erik Rooths rykte som inspirerande handledare hade fällt utslaget.

Nu var ju licentiatexamen i tyska på den tiden något *helt* annat än dagens doktorexamen. Den var till sin inriktning renodlat språkhistorisk. Där krävdes grundliga och omfattande kunskaper i indoeuropeiska, urgermanska, gotiska, fornhögtyska, fornsaxiska och, svårast av allt, fornfrisiska, vidare medelhögtyska, medellågtyska, medelnederländska samt slutligen kännedom om språkbruket hos Luther, vars bibelöversättning lagt grunden till det nyhögtyska skriftspråket. Vad som kom därefter var ointressant. Sålunda krävdes av Wilhelm Scherers klassiska "Geschichte der deutschen Literatur" endast avsnitten om fornhögtysk och medelhögtysk litteratur. Ett undantag var Fritz Reuters "Ut mine stromtid" ("Livet på landet") som ingick i läskursen som en påminnelse om lågtyskans fortlevnad. Någon undervisning utöver licentiatseminarierna förekom inte.

Märta Åsdahl Holmbergs licentiatavhandling, i sammandrag tryckt 1945 i tidskriften *Niederdeutsche Mitteilungen* som grundats av Erik Rooth som husorgan för lundagermanistiken, behandlade "Die mitelniederdeutsche Version des Volksbuches von Paris und Vienna". Kärlekssagan om riddar Paris och jungfru Vienna var vida spridd i hela Europa. Henrik Schück behandlar den svenska versionen i sin svenska litteraturhistoria från 1890 och efterlyser en närmare undersökning om bakgrunden. Först genom hennes analys står det klart att den svenska dikten är en fri översättning från den inkunabel som förvaras i Uppsala universitetsbibliotek.

Att ämnet var fruktbart framgår av den mångsidigt kommenterade edition som Axel Mante, korresponderande ledamot av akademien, framlade några decennier senare. Men Erik Rooth var uppenbarligen skeptisk och föreslog ett annat ämne.

I stället disputerade Märta Åsdahl Holmberg 1950 på "Studien zu

den niederdeutschen Handwerkerbezeichnungen des Mittelalters. Leder- und Holzhandwerker". Som fakultetsopponent kunde jag konstatera att det rörde sig om en avhandling på hög nivå, inspirerad av den schweiziske språkforskaren Hugo Schuchards tes om "Wörter und Sachen", som också var titeln på den tidskrift han gav ut. Det innebar att den var av intresse inte bara ur språkhistorisk, främst dialektgeografisk, utan också ur kulturhistorisk synpunkt. Därmed gav den värdefulla bidrag till kännedomen om den medeltida tyska stadskulturen. Men den var även av stort intresse för svensk nordistik, eftersom flertalet svenska hantverkarbeteckningar är av lågtyskt ursprung. Ett markant exempel erbjuder namnet på Karduanmakargatan som hänger samman med hanseatiska hantverkare som bearbetade läder från staden Cordova i Spanien. Det är en aspekt som Märta Åsdahl Holmberg senare belyser ur ett nordiskt perspektiv inom ramen för ett vittfamnande tysknordiskt projekt "Niederdeutsch in Skandinavien".

Efter några docentår i Lund tillträdde Märta Åsdahl Holmberg 1960 en tjänst som universitetslektor i Uppsala men fick senare en forskartjänst vid Statens humanistiska forskningsråd. År 1973 utnämndes hon efter kallelse till professor i Göteborg som efterträdare till Torsten Dahlberg. Hon var under många år aktiv i Verein für niederdeutsche Sprachforschung i Hamburg och blev på goda grunder dess hedersledamot.

Bland hennes många bidrag till medellågtysk filologi bör främst nämnas hennes editio princeps "Der Harffer Sachsenspiegel vom Jahre 1295". Sachsenspiegel var den äldsta och mest betydande lagboken i Tyskland, spridd också till Polen, Livland och Nederländerna. I flera tyska stater hade den subsidiär giltighet ända fram till 1900. Den var författad på latin men blev tidigt översatt till lågtyska och är därför viktig för dess utforskande.

Två av den tyska forskningen särskilt uppmärksammade studier ägnade hon åt det under medeltiden florerande sagostoffet kring Karl den Store. Här polemiserade hon framgångsrikt mot den tyska språkhistoriens stormästare, Theodor Frings i Leipzig, utländsk ledamot av

akademien, och kunde påvisa att Jacob Grimm hade rätt i fråga om förlagorna.

Men Märta Åsdahl Holmberg var ingalunda bara medeltidsfilolog. I ett skarpsinnigt arbete från uppsalatiden, "Exzipierend-einschränkende Ausdrucksweisen, untersucht besonders auf Grund hochdeutscher Bibelübersetzungen bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts" behandlar hon syntaktiska problem som hänger samman med återgivande av latinska nisi. Därmed hade hon påtagligt vidgat sin intressesfär.

Det gäller också hennes sista större arbete, "Studien zu den verbalen Pseudokomposita im Deutschen". Här kategoriserar hon med analytisk skärpa de många verb som skenbart är sammansättningar men i verkligheten avledningar. För svenskans del uppmärksammades denna ordbildningstyp tidigt av Erik Wellander med ord som tullbehandla och postbefodra, som inte är sammansättningar utan avledningar av tullbehandling och postbefodran. Av intresse i hennes undersökning är bland annat de resultat hon redovisar från ett stort antal informanter. I åtskilliga fall avviker här talspråket från standardtyskan med participformer som "geschutzimpft" för "schutzgeimpft", "genotlandet" gentemot det grammatiskt korrekta "notgelandet".

Vill man ge en föreställning om Märta Åsdahl Holmberg som forskare och människa ligger det nära tillhands att citera vad utgivarna av den festskrift som 1999 utkom till hennes åttioårsdag skriver i förordet:

Ihrem Charme im persönlichen Gespräch sind wir erlegen, ihre Ausstrahlung im wissenschaftlichen Gespräch haben wir bewundert. In die Geheimnisse der magischen Dreieinigkeit Material – Methode – Analyse hat sie uns eingeweiht. Keinen Menschen kennen wir, in dem menschliche Wärme und wissenschaftliche Besessenheit im besten Sinne des Wortes so glücklich vereint sind.

Det är så hennes vänner minns henne.

Gustav Korlén